

СЕРЕДОВИЩНЕ ЗОНУВАННЯ ІСТОРИЧНОГО ЦЕНТРУ КИЄВА

Є.Є.Водзинський

Історична частина Києва розташована на правому березі Дніпра. Вона охоплює суто міську територію кінця 19 ст. та її найближче оточення з півночі, заходу і півдня, до якого входять колишні передмістя. Старі передмістя на лівому березі не збереглися. Численні історичні поселення, розташовані на величезній території сучасного Києва як на правому, так і на лівому березі, не можуть вважатися частинами саме стародавнього міста. Вони являють собою самостійні утворення переважно сільського типу.

Історичний центр Києва - це та його найцінніша і найвиразніша частина, яка сформувалась як місто в останній чверті 19 ст. і активно забудовувалась в кінці 19 ст. і на початку 20 ст. Вона займала більшу частину Центрального пагорба, що формує високий правий берег Дніпра, а також Поділ і Кудрявець. Серед стародавніх міст України історичний центр Києва найбільший. Він витягнувся на 9 км вздовж Дніпра від гори Щекавиці до гирла Либіді, завширшки біля 3 км і складається з дуже різних за своїми містобудівними і ландшафтними якостями частин.

За більш як тисячолітню історію Київ пройшов надзвичайно складний шлях розвитку. Він довго існував як тричасна структура, до якої входили Верхнє місто, Поділ і віддалений від них Печерськ. Ці найдавніші утворення були об'єднані лише в середині 19 ст. Склавши містобудівне ціле, вони не втратили своєї яскравої індивідуальності. В межах історичного центру Києва виділяються й інші стародавні і такі, що виникли в останні століття, частини, своєрідність яких визначають неповторні природні умови і особливості архітектурно-містобудівного розвитку. Разом з найдавнішими вони складають характерні, звичні для киян та дослідників і проєктувальників райони історичного центру Києва. Це Верхнє місто, Поділ, Глибочиця, Обсерваторний район, Володимирський район, Хрещатик, Липки, Печерськ, Паньківщина, Нове будівництво, Володимиро-Либедський район та тісно пов'язані з ними район Чорна гора і Звіринець.

Кожний історичний район теж поділяється на декілька суттєво відмінних частин. Так, Поділ складається з двох основних частин - давньої з найбільш цінними утвореннями і відносно нової (Плоске). Найскладніше побудовані Печерськ і Глибочиця. В свою чергу своєрідність кожної з цих частин, особливості саме їх історичного міського середовища визначаються сполученням різноманітних невеликих архітектурно-містобудівних комплексів (середовищних одиниць), з яких вони складаються.

Середовищне зонування, яке фіксує індивідуалізовані містобудівні чи ландшафтні утворення, є прив'язкою до території особливостей міського середовища. Воно виявляє основні складові, що визначають своєрідність міста або його частини. В межах історичного центру Києва середовищне зонування здійснено автором за участю наукових співробітників інституту

Ієвлевої В.П., Кондратенко О.С., Тимановича Є.В., Товстенко Т.Д., Трегубової Т.О. в складі виконаної НДГТІАМ у 1997 році роботи "Містобудівна концепція формування цілісної архітектурно-просторової композиції і правила забудови історичної частини Києва".

Середовище цієї величезної території дуже складне. В ньому виділяються 4 основні, рівні побудови (рис.1).

Перший рівень організації середовища найнижчий і в той же час базовий. Він складається з простіших, елементарних утворень. Подальше членування цих одиниць середовища вже неможливе, бо тоді втрачається своєрідність утворень, або взагалі архітектурно-просторове чи природне середовище як таке і виділяються вже суто архітектурні чи природні об'єкти, з яких воно складається (споруди, дерева і т.ін.). На даному рівні індивідуальні риси середовищних утворень визначає переважно забудова, її стилеві, висотні та інші особливості. Суттєву роль можуть відігравати відмінності у побудові мікроландшафту. Елементи розпланування також мають відчутний вплив, але здебільшого як межі первинних утворень. До складу історичного центру Києва входить майже 500 середовищних утворень цього рівня.

Другий рівень складають значні за площею середовищні утворення, що об'єднують первинні за ландшафтними ознаками, або такі, що мають спільне розпланування чи близькі за характером забудови. Вони визначаються переважно особливостями забудови і ландшафту. Відмінності розпланування в їх межах часто обумовлені побудовою рельєфу. Такі утворення можуть містити від декількох (Європейська площа) до декількох десятків утворень першого рівня (Південна частина Подолу). Всього до другого рівня в даних межах входить 52 середовищних утворення.

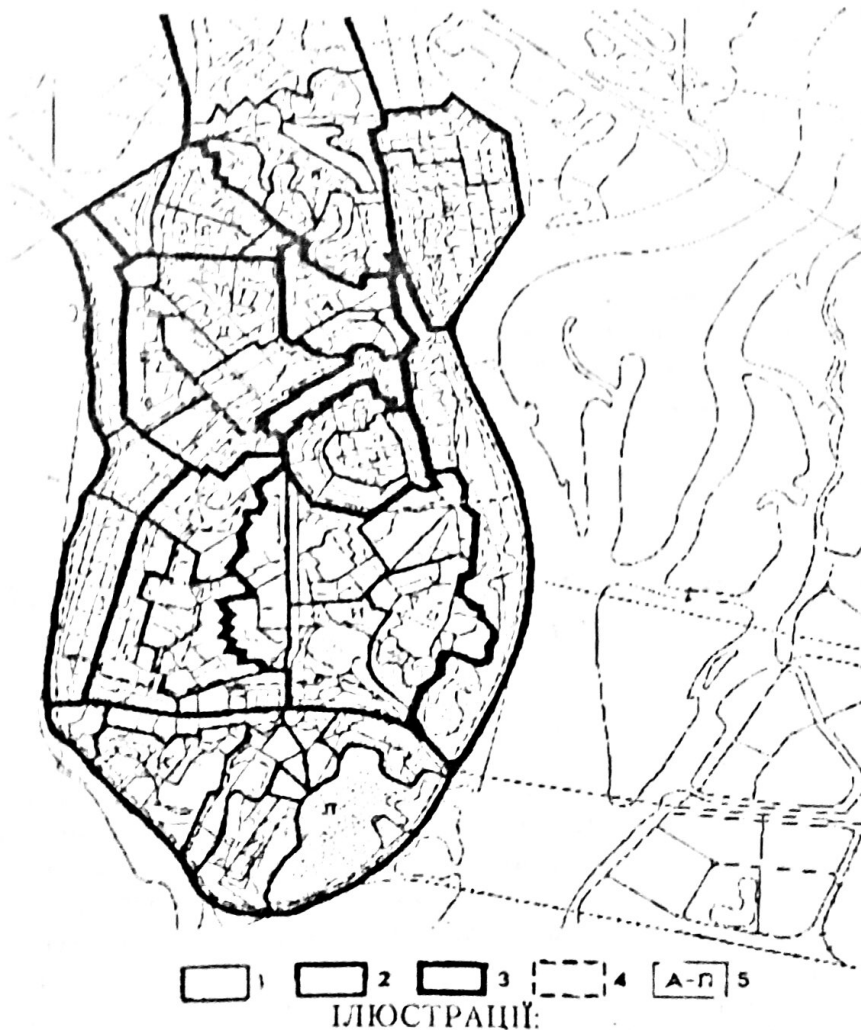

Рис.1. Київ Середовищне зонування історичної частини міста :

Середовищні зони : 1-першого рівня, 2-другого рівня, 3-третього рівня, 4-межі історичних районів, 5-історичні райони:
 А - Верхнє місто, Б - Поділ, В - Глибочиця, Г - Обсерваторний, Д - Володимирський, Е - Паньківщина, 6 - Нове будівництво,
 И - Печерськ, І - Володимиро-Либідський, К - Чорна гора, Л-Звіринець

Третій рівень складають великі середовищні утворення, з якими пов'язані основні особливості архітектурно-просторової організації і образу центру Києва. Вони позначені яскравою індивідуальністю, яка є виявом особливостей як ландшафту, так і розпланування і забудови. До їх складу в центрі входить 12 наступних утворень: Верхнє місто, Поділ, Глибочиця, Обсерваторна, Володимирська, Хрещатицька частини Липки/ Печерськ, Володимиро-Либідська, Либідська, Звіринецька частини, Дніпровські схили. Вони в значній мірі співпадають з історичними районами, особливо в давньоруській частині центру. На іншій території Центрального пагорба історичне і середовищне зонування мають суттєві відмінності. Деяко більшою за історичну є Володимирська частина, що включає Паньківщину і межа якої проходить по вулиці Жиллянська. До Хрещатицької частини входить і комплекс Європейської площі.

Четвертий рівень відноситься вже до загальноміського. Він визначається особливостями макрорландшафту і в цілому відмінностями середовища центру міста від його інших районів. В межах території, що розглядається, до утворень цього рівня належать основна висока та невелика низинна частини центру. До низинної входить древній Поділ, але вже як частина Подільсько-Куренівського долинного містобудівного утворення, і наймолодші історичні території міста в заплаві Либіді, теж як частина містобудівного комплексу долини Либіді. Висока частина історичного центру майже повністю розташована на Центральному пагорбі, цілісному ландшафтному і містобудівному утворенні. Лише північніше долини Глибочиці, що є межею пагорба, центр включає самий край розташованої за нею великої височини, а саме ділянку з горами Щекавиця і Юрковиця.

На цьому найвищому рівні побудови історичного центру Києва найбільші відмінності і чіткі просторові межі мають високі території і Поділ.

Виділені рівні і складаючі їх утворення є основними. Вони дозволяють чітко визначитись щодо характеру архітектурно-просторового середовища. А це сприяє збереженню своєрідності історичного центру Києва, виявленню, підсиленню та розвитку кращого в ньому і пошуку шляхів створення нового, його органічного поєднання з існуючим.

В ході вирішення цих та інших питань існування і розвитку центральної частини Києва на основі цього принципового зонування можливе виділення середовищних зон і за іншими більш загальними ознаками. Так, наприклад, на Подолі досить різними є прихилкові і прирічні утворення, а у Володимиро-Либідському середовищному комплексі - верхня і нижня частини.

Середовищне зонування разом з виявленням історичних і ландшафтних особливостей території дозволяє враховувати образну взаємодію складових частин загальноміського центру Києва, який майже співпадає з його історичним центром. Воно допомагає визначити ділянки для проектування і спрямованість архітектурних перетворень в їх межах.